

vidre així fort com a ferre», Eiximenis (*Regiment NCL* XIII, 174.24). «Han en gran --- privadesa algunes fembres que ls fan escorxaments, e ls pelen les celles e lo front; e los raen, ab *vidre* subtil, les galtes e lo coll, levant-ne certs pèls, qui a llur parer hi estan mal ---», BMetge (*Somni* III, 109.4). JRoig compara les dones amb un carrer que no treu cap «o atzucac; / e sens fons lac / e brolladors; / de voladors / *vidres* ampolles; / grosses bambolles / de mo<l>l sabó / ---» (*Spill*, 7811): ampolletes de vidre volador (per al qual, veg. Lab. i *AlcM* x, 796b10f.-bt). «Dos orinals de *vidra*, ab l'irs stoigs de palla» a. 1437 (*BABL* xi, 151).

En la tradició lexicogràfica des de Busa-N. i OPou: «*vidre*: vitrum; cosa de *vidre*: vitreus» (*ThPu.*, 185), «pren un fust de Brasil, y ab un *vidre*, escate'l» (ib., 182). De *vidre* 'fràgil, sense resistència': «Atlas --- dels fills de Grècia la somniosa pensa / lo veyca com montanya, tot coronat d'estels / --- / En gegantesa y muscles sos fills li retiraren; / mes, com un got de *vidre*, llur cot fou trencadís, / pus après que'ls realmes y tronons revoltaren, / també 'l de Déu cregueren seria escaladís», *Atl.* I, 8c. Encara que en alguns llocs el mot havia pres la forma *veire* (infra), avui es diu *vidre* per tot, fins a l'extrem Nord (*bidre*, Formiguera de Capcir, 1960). «Encontro 'l gloriós Sant Joan / l'encontro dins una sala / dins una sala molt gran: / les antostes són de *vidre*, / la sala n'és de cristall / ---», cançó dels fallaires recollida a la V. de Boí per MrnAguiló i p. p. Verdagner en nota al cant I de *Canigó*.

En llatí 'vidre' es deia VITRUM, del qual resultaren it. *vetro*, fr. *verre*, oc. *veire*; però com a adjectiu s'usava VITRĒUS, i el neutre plural *vitrea* designava els objectes de vidre, terme que ja apareix d'una manera preferent en textos de caire vulgar: «numquid alius scit hanc condituram *vitroorum*?», Petroni (que. Ernout gira per «cette façon de préparer les verres», *Saty.* LI, 5); i també es troba algun cop el singular VITREUM amb el mateix valor; vulgarment degué acabar per dir-se com a nom de la matèria, d'on port. *vidro*, ast. *vidru*, cat. *vidre*, i àdhuc en cast. en lloc de *vidrio* es digué *vidro* (1495, i fou la forma de Cervantes, Alemán, Lope etc.); en tots ells la *i* només es pot explicar per la metafonía causada per la iod següent en el llatí vg. *vetriū* < VITREUM.

També hi ha *vetrio* en dialectes italians, avui usual en els Abruzzi i ja emprat per Angelo Galli, italià del Nord, en el S. xv amb el valor de 'mirall' (*ZRPb.* XLV, 542.3, 579), i mossàr. *bīriū*, *bīdriū* o *bēriū* en el malagueny Aben-al-ġazzar († 1004) i en el catalano-aragonès Abenbeklarš (1106); la *ġ* interna s'emmuia darrere l'accent però quan va davant l'accent reapareix en català en els derivats (*vidrier*, *-iera*, *vidriós*, *envi-driar*). Per a un derivat directe de VITRUM en mossàrab balear, veg. *Vedrà*.

A l'E. Mj. el resultat occità *veire* del ll. VITRUM tenia certa extensió pels nostres Pirineus. Alart el documenta en docs. ross. de fi S. XIII i c. 1300: «ni pausar fassa --- pera de *veyre* en aneyl d'aur», «corp de *veyre* ---» (*Docs. L. Cat.*, 120, 138); «un barra[1] de *veyre*

folrat; dos asts de ferre; ---» SdUrg. a. 1400 (*BABL* vi, 475); cf. encara *LleuresC.*, 307, 128, 185. Més tard en el seu sentit propi ha desaparegut aquesta forma en català.

En les llengües de França es va aplicar la paraula (oc. *veire*, fr. *verre*) com a nom del got de vidre, i en aquest sentit *veire*, manlleu de l'occità, ha tingut en català considerable difusió. Molts, entre nosaltres, l'escriviren *beire* relacionant-lo erròniament amb *beure*. Consta sobretot com a vas usat en cases distingides, en un inv. de Cervera de 1789 (*DAG.*), i el B. de Maldà l'usa amb perceptible deix aristocràtic: «bevent bona aigua i vi, i del generós, en *veires*, a postres», «vins generosos, en *veires* corresponents, de cristall «*veires*, codores ---» (*Coll. B. V.*, 74, 143, 99, 238); els poetes i algun prosista de la Renaix. se'n serviren, no sense regust aprovençalat, i encara s'usa a tall de mot poètic i prestigiós.

Avui s'ha afermat bastant en l'ús de la llengua, en el Ross., però crec que allà tampoc té arrelament antic; car un culte i vell pagès em confia a Tuès, espontàniament: «abans deiem *got*, ara diuen *béïra*» (1959). Tot plegat deu ser resultat del... mestratge que els ultrapirenaics han tingut sempre entre nosaltres en qüestió de bevèria; com ja deia sotneguerament Eiximenis d'un poeta del Carcassès: «car crey que ell en beure / mills per tostems se sentís: / tenc l'ús de son país!» (*EntreDL* I, 229n.). Difusió occitana que no s'ha limitat al cat.: el bc. de B.-Nav. *beire* 'copa' és manlleu del mateix origen [S. XVIII, Labort], i en els altres sentits encara ha tingut més extensió: *beira* 'vidre' [1655, *behire* Oihenart i Axular, S. XVII], avui comú a l'alta i baixa Navarra i els altres dialectes bascos orientals.

Escriví un cop MrnVayreda: «rastells de *veires*, de transparència immaculada, presos en les subtils malles d'artística *veireda*, irisant-se mútuament, com les bombolles d'un glop d'escuma sabonera» (*Sang Nova.*, v, § 13, 446 (II, 128)); però crec que a tort ho pendríem com a prova de l'existència d'un tal mot per 'vidratge artístic': com a fins i cultíssims paraulistes, i genials pintors, de magistral colorit, el seu germà i ell tenien dret a certa fantasia per explicar-se llur nom de família, que més aviat vindrà de VARIUS 'virolat', en un sentit com 'estesa de camps de vària color', però pensarien nomen, omen!

DERIV.: *Vidram*; *vidrim* [1903, Ruyra, *Rem de Trenta-quatre*; *Vidrim*s, títol d'un recull de poesies de l'empordanès Damas Calvet, 1880].

*Vidral* [1377, *DAG.*]; *vidrial* o *vedrial* [*AlcM*]. *Vidrat*: «un retauler *vidrat*», «una urna *vidrada*» [*DAG.*], «arribà En Rodon a una de les mampares *vidrades* de l'atri ---», NOLLER, 1890, *La Febre d'Or*, 1890, I, 9; amb estupenda imatge comparava Alomar els penyals gegants de la Ribera mallorquina de Tramuntana a cíclops. «Són ells els cíclops de mirada morta que, amb l'ull *vidrat*, i pera ('pupilla') sempre fixa, / de l'infinít l'esgotament esperen / i el braç retut reposen» (*Costa Brava*, 11b). *Vidratge* (Obrador, *AlcM*). *Vidrenc*. *Vidret*.